

mingen niet gestoord, terecht overigens want deze 'poortersboeken' zijn een 'must' voor al wie zich op het terrein van de Antwerpse geschiedenis wil bewegen.

G. Asaert

H.J.M. van de Laar, *Opperbankier en wetenschapsman Willem Cornelis Mees 1813-1884* (Den Haag; Martinus Nijhoff, 1978, 475 blz., f 67,50, ISBN 90 247 2090 7).

Dit boek, in 1978 als proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de economische wetenschappen verdedigd aan de Katholieke Hogeschool in Tilburg, valt in meer dan één opzicht buiten het gewone patroon. De in 1912 geboren schrijver was na het beëindigen van zijn studie in de economie te Tilburg in 1936 eerst enige jaren werkzaam aan het Economisch-Technologisch Instituut aldaar, waarna hij carrière maakte in een van de grootste Nederlandse concerns op het gebied van de detailhandel. Na zijn pensionering in 1968 keerde hij terug tot zijn oude liefde, de monetaire geschiedenis van Nederland, waarvan dit boek de vrucht is.

Van de Laar heeft het zich niet gemakkelijk gemaakt met de keuze van zijn onderwerp. Over Willem Cornelis Mees, telg van het roemrucht Rotterdams bankiersgeslacht en vooral bekend als een van de grote presidenten van de Nederlandsche Bank, is namelijk al het nodige geschreven. In de publikaties van de Stichting geslacht Mees is over zijn privé-leven veel te vinden, terwijl A.M. de Jong in zijn *Geschiedenis van de Nederlandsche Bank* omstandig verslag heeft gedaan van Mees' activiteiten als secretaris (1849-1863) en als president (1863-1884) van die bank. Van de Laar heeft het verder tot zijn taak gerekend om Mees' theoretisch-economische geschriften uitvoerig te behandelen en van eigen commentaar te voorzien.

Al deze factoren hebben geleid tot een zekere onevenwichtigheid. Omdat er al zo veel over Mees' leven en werken is geschreven, nemen de verspreid in het boek voorkomende biografische gedeelten minder dan de helft van het geheel in beslag, terwijl de rest gevuld wordt met een thematische behandeling van Mees' geschriften. De waarde van dit boek ligt mijns inziens vooral in het thematische gedeelte. Bij de behandeling van de 'Proeve eener geschiedenis van het Bankwezen in Nederland gedurende den tijd der Republiek', waarin Mees zich met het monetaire bestel van de Republiek en met de Amsterdamse Wisselbank bezig hield, vergelijkt Van de Laar de visie van Mees met die van Van Dillen, waarbij de laatste er bepaald niet het beste afkomt. Van Dillen is volgens Van de Laar te descriptief in zijn benadering en mist theoretische diepgang. Belangrijker is echter dat Van de Laar zelf met moderne economische begrippen de problemen rond de Wisselbank benadert en zo de discussie over dit bepaald niet eenvoudige onderwerp een eind verder helpt. Wie zich in het vervolg met Van Dillen's geschriften over de Wisselbank wil bezig houden, doet er verstandig aan om ook Van de Laar's commentaar hierbij te betrekken.

De veel kortere karakterisering van 'De werkinrigtingen voor armen uit een staathuishoudkundig oogpunt beschouwd' doet ons Mees kennen als een overtuigd aanhanger van Malthus, die in 'de verstandelijke en zedelijke verbetering des volks het eenige en waarachtige geneesmiddel' tegen de voortwoekerende armoede ziet. De armen zelf zijn door hun ongebreidelde voortplanting de schuld van hun armoedige staat, niet het economische systeem. Veel aandacht besteedt Van de Laar aan Mees' 'Overzicht van eenige hoofdstukken der staathuishoudkunde', zijn theoretisch-economisch hoofdwerk en aan kleinere geschriften als 'Over ongelijke dichtheid van bevolking en ongelijke welvaart in onderscheidene landen', 'Opmerkingen omtrent gelijke verdeling van Belasting' en 'De Muntstan-

daard'. Van de Laar beschouwt Mees als de leidende Nederlandse econoom uit de periode vóór N.G. Pierson, met een veel grotere theoretische diepgang dan J.L. De Bruyn Kops en S. Vissering. Anderzijds is de auteur niet blind voor het gebrek aan originaliteit bij Mees en voor het statische van zijn theorieën, die even onbewogen blijven als de 'wetten' van de klassieke economie, waarvan hij een nabloeier is. Dat hij bij uitstek een exponent was van de stand van de economische wetenschap in zijn dagen verschaftte hem in zijn eigen tijd roem en erkenning, maar droeg bij tot de spoedige vergetelheid die sindsdien zijn deel was. De vernieuwing in het economisch denken, die in de jaren zestig met de werken van L. Walras, W. Stanley Jevons en K. Menger haar intree deed, en waarvan Mees althans voor een deel kennis heeft genomen, heeft in zijn werk geen sporen nagelaten.

Veel waardering heeft Van de Laar voor Mees als monetair econoom; zijn activiteiten op bankgebied noemt hij 'de vrucht van progressief geldtheoretisch denken' (434). Maar ook daar staat weer tegenover dat hij door zijn uitgesproken metallistische visie geobsedeerd bleef zoeken naar dat edele metaal, dat de beste waarborg zou bieden voor waardevast geld. Daardoor is hij ook medeverantwoordelijk voor de besluiteloosheid en de wankelmoedigheid die de Nederlandse muntpolitiek in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw kenmerkte.

Van de Laar's proefschrift is mede door de persoonlijke betrokkenheid van de schrijver een goed leesbaar werk geworden, dat als introductie en leidraad bij de werken van Mees geheel aan de bedoelingen beantwoordt.

M.G. Buist

J. Kneppelhout, *Opvoeding door vriendschap*, Marita Mathijssen en Frank Ligtvoet, ed. (Amsterdam: Querido, 1980, 83 blz., f 19,50); J. Kneppelhout, *Een beroemde knaap*, Marjke Stapert-Eggen, ed. (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1981, 183 blz., geïll., f 29,50).

Wie geïnteresseerd is in de Romantiek als Europese beweging, constateert al spoedig, wellicht met een gevoel van teleurstelling, dat het intellectuele klimaat in Nederland vrijwel onberoerd is gebleven door 'eenige overspannen geesten uit de school van Schlegel', zoals een recensent van de *Vaderlandsche Letteroefeningen* in 1820 onder anderen Tieck en Novalis karakteriseerde¹. Een romantische beweging van enige omvang als bijvoorbeeld in Duitsland is aan Nederland voorbijgegaan. Wel hebben enkelen in het 'romantisch levensgevoel' gedeeld en weer anderen, aanzienlijker in getal, gekoketteerd met romantische noties omdat deze aan hun persoonlijkheid een onweerstaanbaar cachet zouden geven of juist een 'afschuwelijk geheim' verhulden, waardoor zij zich gestigmatiseerd voelden. Een van de bekendste voorbeelden uit de eerste categorie is Johan Rudolf Thorbecke die tijdens zijn studieverblijf in Duitsland in 1821 aan zijn verontruste ouders schreef:

... Van niets is mijn natuur zo afkerig, dan van dit midden te treffen en te houden... In alle grote gezelschappen kan ik slechts de dood van alle echt menselijke omgang zien. De mens kan de mens slechts leren kennen en genieten, in zoverre hij de ander als mens, d.i. omgord met al zijn naar buiten uitstromende en levende belangstelling in het hoogste en heiligste van ons wezen tegenoverstaat. Al het overige is van den boze, vergankelijk, een maaksel van behoefte en ijdelheid en gegrond op het nietswaardig gezag van zogenaamde conventionele vormen, waarvan het samenweefsel op niets

1. W. van den Berg, *De ontwikkeling van de term romantisch en zijn varianten in Nederland tot 1840* (Assen, 1973) 210.